

וראיתי כתוב בהלכות גדולות¹⁹) שכל קרובין השנויין במתני' פסול מן התורה בר מגיסו וחורגו. שאין פסלותו אלא מדברי סופרים. וכן ראיתי כתוב בזה הלשון גם בפסקות של גאונים. ואינו נראה דמיהיכא תיתי לן דלא פסילי הני אלא מדרבנן. כי היכי דילפינן הני מקרא דלא יומתו אבות על בנים הם הכי נמי ילפי להני מבעל כאשתו, וכיון דמקרא ילפי' להו ש"מ פסילותיהו מן התורה.

וכן²⁰) ראיתי גם שם²¹) כתוב: תפוס גמרא בידך²²) כל היכא דאיכא ראשון בראשון, ושני בראשון, וראשון בשני, ושני בשני, פסול מדאורייתא, שלישי בראשון פסול מדרבנן, שלישי בשני כשר ואפילו מדרבנן. וגם זה אינו נראה לי דהא הכי קאמר' בפרק יש נוחלין²³): שלח ליה ר' אבא לרב יוסף בר חמא הלכה שלישי בשני כשר, רבא אמר אף בראשון. אלמא²⁴) כי היכי דמכשר ר' אבא שלישי בשני הכי מכשר רבא שלישי בראשון, והיכי מצי לפלוגי ביניהן ולומר דשלישי בשני כשר אפילו מדרבנן ושלישי בראשון כשר מדאורייתא ופסול מדרבנן. הילכך גם שלישי בראשון כשר אפילו מדרבנן.

ו.

תשובה אחת של ר' ישעיה מטראני שאינה נמצאת בס' התשובות שבידינו הובאה במילואה (היינו עם הפתיחה המליצית הסתמית כנהוג בספר התשובות ולא נהוג בהבאותיו של בעל שבה"ל ששיקע את גופי התשובות בלבד)²⁵ בשבה"ל ח"ב. תשובה זו היא אופיינית ביותר לסגנונו של ר' ישעיה מטראני בתשובותיו בפשטותה, בירידתה אל המקורות הראשונים וביאורם בהרחבה ובסילוק טעויות שנשתרשו ללא רתיעה לפני מי שאמרן. ואולי יש לשער שמטעם זה גופו (הפשטות היתירה שבה) נשמטה ע"י המעתיק מס'

של חבירו כגון בנות של ראובן וחתנו של שמעון ובנו של שמעון וחתנו של ראובן אבל חתנו של ראובן וחתנו של שמעון כשרים זה לזה שלא אמרו בשניהם בעל כאשתו" וכו'. וזהו בדיוק כמו שכתב כאן בתשובה שחתנו של יוסף וחתנו של בנימין (דבר שנשאל עליו) כשרים זה לזה, מפני שחזא זימנא בעל כאשתו אמרינן ותרי זימני לא אמרינן. (19) ע"י ה"ג דו"ו ע"א ובהערות הר"ש מקידאן שם וד"ב עמ' 471 ואין לפנינו כלשון הזאת בדיוק, והשווה ה"פ (ירושלים תשי"א) עמ' ק"ח ותשו' מהר"ם ב"ב ד"פ, ס' תתקכ"ו, ותו' ב"ב קכט, א, ד"ה אי.

(20) בס' התשובות בטעות: וגם.

(21) בה"ג שם.

(22) בשבה"ל: "תופש גמרא היאך כל דאיכא", ואני תפסתי לשון ס' התשובות,

וכן בה"ג לפנינו שם.

(23) ב"ב קכט, א, וע"י בתורי"ד שם.

(24) בס' התשובות חסר: אלמא — בראשון.

התשובות שבידינו. תשובה זו נוגעת בהלכה למעשה (נושא השאלה) אם נדה מותרת לטבול במי הים, ועוברת לפירוש המשנה החוזרת ונשנית פעמיים בש"ס. פרה ה, ח ומקוואות ה, ד. ומובאת בגמ' שבת קט, א, שנחלקו בה ר' מאיר, ר' יהודה ור' יוסי על דינו של ים אם הוא כמקוה המטהר רק כשהמים מכונסין בו כבבור (אשבורן) ולא כשהם זוחלין, ואינו כשר לאלה הדברים הצריכים מים חיים, כגון טבילת זב, או להזאת מצורע ולמי חטאת של פרה אדומה, או לא.

זו לשון התשובה בשבה"ל ח"ב¹: "תשובת רבינו ישעיה זצ"ל: אילי הארץ² האיתנים זיתנים³ ועמיתים בתורה ובמצות⁴ יושבי על מדין⁵ נושאים ונותנים במלחמתה של תורה⁶ פל' ופל' שלום שלום כפול כדת המלכים כעניין בי מלכים ימלוכו⁷. השם ישפות לכם שלום עד בלי דיי ותזכו במחזה עין בעין⁸ לישא וליתן בישיבה שלמעלה. בב' שורות שלשיחות חולין הללו באתי אני אחיכם אשר על החתום להשיב דבר כאשר בלבבי על דברת הים אם עולה בו טבילה לנדה או לא.

מודיע אני⁹ לכם כי עמדתי בדבריכם ונשאתי ונתתי בהן וראיתי כפי כתבכם שאתם חולקין בזה. הפוסלין את הים לטבילה, סוברים שר' מאיר ור' יהודה ור' יוסי אינם חולקין אלא בים הגדול וחוותיה, והילכתא כר' יהודה דאמר ים הגדול כמקוה ואין תורת מקוה נוהג אלא בים הגדול, אבל כל הימים שיש בהן שורש אליו אין תורת מקוה נוהג אליהן והטובל בהן כטובל במ' סאה חסר א'¹⁰). ואתם המכשירין סוברין דקאמר ר' יהודה ים הגדול כמקוה לא בא אלא למעט יאורים ואגמים, אבל כל הימים שיש להן שורש, כים הגדול דינן, והילכך כל הטובל באילו הימים עולה לה טבילה, הואיל ויש להם שורש לים הגדול, שכולן שלוחי אוקיינוס ים א' הוא ובכל מקום שמימיו הם נשלחים ראויין לטבילה. זהו תורף חלוקתכם כאשר כתבתם אלי.

- (1) לפי "הסגלה" (חוב' ס"א) סי' פ"ד, ולפי כ"י קמברידג' וכ"י המוזיאון הבריטי, סי' ע"ט, ואני מעתיק לפי אלה האחרונים.
- (2) מליצה עפ"י מדרש תהלים כט, א וב', ובכ"מ.
- (3) עפ"י ר"ה יא, א.
- (4) עפ"י שבועות ל, א.
- (5) שופטים ה, י.
- (6) סנה' קיא, ב ובכ"מ.
- (7) גיטין סב, א, וזו מליצה שגורה בפי ר' ישעיה מטרנאני, עי' בתשובותיו לעיל.
- (8) בכ"י ב"מ: ועין.
- (9) שם ל' אני.
- (10) היינו כמקוה פסול.

„ונפלאתי מאד על דבריכם, כן על דברי הפוסלין כן על דברי המכשירים, שהפוסלים תלו טעמן מפני שאין כל הימים קרואים מקוה אלא ים הגדול בלבד והילכך הטובל בשאר ימים לא עלתה לו טבילה, ואתם המכשירים תליתם טעמיכם שכל הימים קרואין מקוה והילכך הטובל בהן עלתה לו טבילה. היאך לא שמתם לבבכם לדבר מבואר שהוא זיל קרי בי רב, כשקורא¹¹) ים הגדול, או שאר הימים, מקוה, לגריעותא הוי, או למעליותא? אינו אלא לגריעותא לפסול אותם שלא יהיו מטהרין בדרך זחילתן כמעין, רק באשבורן. ואם אינן קרוין מקוה הרי הן כמעין לטהר בזוחלין וכל שכן באשבורן. והילכך כי פליג ר' יהודה על ר' מאיר ואמר ים הגדול בלבד כמקוה ולא שאר ימים, לאו לגריעותא דשאר ימים קאתא אלא למעליותא, שיהו כשירין שאר ימים לטהר אפילו בזוחלין וכל שכן באשבורן. ואם כן היאך מסתייעים הפוסלים שאר ימים לטבילה ממאי דקאמר ר' יהודה ששאר ימים אינן כמקוה. כל שכן שיהו כשירין לטבילה בין בזוחלין בין באשבורן. ואתם המכשירין, ותדעו לפרש דברי ר' יהודה שגם שאר ימים קרוין מקוה כים הגדול, אינכם באים אלא לגרע כשרותם שלא יהו מטהרין כמעין אלא באשבורן בלבד כמקוה.

„והנה אני אודיע לכם פתרון המשנה למען תהיה הסברא רחבה לכם: כל הימים כמקוה, שנ' (בראשית א, י) ולמקוה המים קרא ימים, דברי ר' מאיר. פי' קסבר ר' מאיר אע"פ שכל הימים דרפן להיות זוחלין כמעין אפילו הכי תורת מעין אין עליהן לטהר בין באשבורן בין בזוחלין, אלא הרי הן כמקוה ואין מטהרין אלא באשבורן ולא בזוחלין, מפני שהכתוב קראו מקוה, ולכן קראו מקוה כדי ליתן עליהן תורת מקוה לטהר באשבורן ולא תורת מעין לטהר בזוחלין, ואע"פ שדרכן להיות זוחלין, וסבירא ליה לר' מאיר דהאי דכתיב ולמקוה המים קרא ימים אכל ימים דעלמא קאי, מדכת' ימים בלשון רבים, ולא הים הגדול בלחוד. והילכך בין ים הגדול בין שאר ימים אינן מטהרין אלא באשבורן כמקוה. ר' יהודה אומר ים הגדול כמקוה לא נאמר ימים אלא שיש בו מיני ימים הרבים. פי' פליג ר' יהודה על ר' מאיר בהא דלא כתב קרא מקוה אלא ים הגדול לבד, ואע"פ שכתב ימים בלשון רבים לא נאמר ימים אלא מפני שיש בו מיני ימים הרבה¹²), אבל שאר ימים לא נקראו מקוה, והילכך כיון שדרכן להיות זוחלין, הן כמעין שיהו מטהרין בזוחלין וכל שכן

(11) בכ"י ב"מ חסר: כשקורא — לגריעותא.

(12) ספרי עקב פי' לט: „והרי ים אחד הוא שנאמר יקוו המים אל מקום אחד, מה ת"ל ולמקוה המים קרא ימים מגיד שלא שוו טעם דג העולה מעכו לטעם דג העולה מצור ולא העולה מצור לעולה מאספמיא", והשווה ב"ר פ"ה.

באשבורן. ואין כל הימים בכלל ים הגדול כאשר כתבתם אלא ים הגדול נקרא ים אוקיינוס¹³), וכל שאר הימים אע"פ שיש להן שורש בים הגדול לא נקראו ים הגדול. ר' יוסי אומר כל הימים מטהרין בזוחלין, ופסולין לזבים ולמצורעים ולקדש בהם מי חטאת. פי' ר' יוסי אתא לאפלוג לתרוויהו ואמר כל הימים, בין ים הגדול בין שאר ימים, מטהרין בזוחלין, שכיון שדרכן להיות זוחלין הרי הן כמעין ומטהרין בזוחלין וכל שכן באשבורן, ולא חייש ר' יוסי למאי דקרננהו רחמנא [דהאי דקרננהו רחמנא מקוה]¹⁴), לאו למיתן להו תורת מקוה שלא יטהרו בזוחלין אלא מפני שהיו המים צפין על פני הארץ והקום למקום אחד נקראו מקוה, ולא למעטם מתורת מעיין, שכיון שדרכן להיות זוחלין הריהן כמעין ומטהרין כדרך זחילתן. ואע"פ שהן כמעין לטהר בזוחלין אינן כמעין לכל דבר להיות כשירים לזבין ולהזאת מצורעין ולקדש מהן מי חטאת כדין מעיין, אלא פסולין לכל אילו.

וטעמא דמילתא פי' המורה רש"י בפ' שמונה שרצים¹⁴ א), מפני שהכתוב קראן מקוה. ואינו נראה לי טעם זה, דאי דייק ר' יוסי במה שקראן הכתוב מקוה אם כן לא יטהרו בזוחלין. אלא ודאי לר' יוסי לית ליה האי סברא לגרעם מדינם, והילכך מטהרין בזוחלין כיון שדרכם להיות זוחלין. והאי דפסולין לזבין ולמצורעים ולחטאת, מפני שהן מלוחין. ולא דוקא מי הים אלא כל מים מלוחין שאינן ראויין לשתייה אע"פ שהן מטהרין בזוחלין כדתנן בפר' [א'] דמקואות¹⁵): (למעלה מהן¹⁶) מקוה שיש בו מ' סאה שבו טובלין ומטבילין. למעלה מהן מעיין שמימיו ממועטין שרבו עליהן מים שאובין, שזה למקוה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בו בכל שהו. פי' דכיון שרבו השאובין עליו בטלו מלטהר בזוחלין אלא באשבורן לבד. למעלה¹⁷) מהן מים שאובין מוכין שהן מטהרין בזוחלין. למעלה מהן מים חיים שהן טבילה לזבין והזיה למצורעין, וכשירין לקדש מי חטאת. אלמא מים המוכין מטהרין בזוחלין אבל

(13) ע"י ב"ר פי"ג: כל הנחלים הולכים אל הים — מעשה בר' אליעזר ור' יהושע שהיו מפרשים בים הגדול — כיון שעלו לרומי אמר להם אדריינוס מימי אוקיינוס מה הן? וכו' ובמ"י שם (עמ' 118) ושם פכ"ג (עמ' 228) ובמ"י אות 4, ע"י"ג השלמות והוספות של ר"ח אלבק למשנה פרה ח, ג, ותו"ש לר"מ כשר בראשית א, י, אות תקמ"ב.

(14) כן בכ"י קמב' וחסר בכ"י ב"מ.

(14 א) שבת קט, א, ד"ה רבי יוסי, בסוף הדיבור.

(15) פ"א מ"ז.

(16) היינו מן המנויין במשנה ד' שם: „מי גבאים, מי בורות, מי שיחים, מי מערות,

מי תמציות שפסקו ומקואות שאין בהם ארבעים סאה“.

(17) שם מ"ח. ובכ"י ב"מ נשמטה השורה מן מים (שאובין) עד מים (חיים).

הן פסולין לזבין ולמצורעים ולחטאת. ומים המוכים הם מפורשים בפ' ח' דפרה¹⁸) דתנן התם כל הימים כמקוה כול' עד ופסולין לזבין ולמצורעין ולקדש עליהן מי חטאת. מים המוכים פסולין, ואילו הן מים המוכים? המלוחים והפושרים. פי' המים המלוחים והמים הפושרים¹⁹) כגון מי טבריא וכיוצא בהן. ייקראו מים המוכים, מפני שאינן ראויין לשתייה, לא המלוחים ולא הפושרים. יקראו מוכים כדכת' (שמות ז, כה) אחרי הכות [ה'] את היאור. והטעם שהן פסולין לטבילת הזב ולהזאת המצורע ולקדש בהן מי חטאת אע"פ שהן נובעין, נראה לי דמגופיה דקרא דמים חיים נפקא, דמים חיים משמע שהן נובעין ולא מי גשמים, ומשמע גמי שחיי בני אדם תלוין בהן, שיהו²⁰) ראויין לשתייה ולא מלוחים ופושרים שאינן ראויין לשתייה²¹). ומשום האי טעמא הן פסולין הימים לזבין ולמצורעים ולקדש מהן מי חטאת.

זהו פתרון כל המשנה, חלוקת ר' מאיר ור' יהודה ור' יוסי.

והנני מבאר לכם כשרות הים שהוא כשר לטבילת נידות ויולדות ואסלק כל הספיקות אשר אדם יכול לפרכס כדי לפוסלו. תחילה אני אומר כי באשבורן של ים כולי עלמא לא פליגי דנידה ויולדת עולה להם טבילה שם, דאפילו לר' מאיר דאמר כל הימים כמקוה, הרי לא גריעי ממקוה, ונהי דאין מטהרין כזוחלין הרי הן מטהרין כל הימים כמקוה, לא גריעי ממקוה, ונהי דאין מטהרין כזוחלין הרי הן מטהרין באשבורן כדין מקוה. ולטהר בזוחלין פליגי ר' מאיר ור' יהודה ור' יוסי, דר' מאיר סבר כל הימים, בין ים אוקיינוס בין שאר ימים, כמקוה הן ואינן מטהרין אלא באשבורן. ור' יהודה פליג עליה ואמר דדוקא ים הגדול הוא כמקוה שאינו מטהר אלא באשבורן אבל שאר הימים אינן כמקוה אלא כמעייין ומטהרין בדרך זחילתן וכל שכן באשבורן. ור' יוסי פליג אתרווייהו ואמר דכל הימים ואפילו ים אוקיינוס מטהרין בזוחלין וכל שכן באשבורן. נמצא עכשיו שבשאר ימים שוין הן ר' יוסי ור' יהודה שהן מטהרין בזוחלין, ור' מאיר דפסל להו מלטהר בזוחלין אלא באשבורן בלבד הוה ליה חד, ואין דבריו שלאחד במקום שנים. כל שכן דר' מאיר ור' יהודה הלכה כר' יהודה. ועוד דקאי ר' יוסי בהדיה, דקיימא לן ר' מאיר ור' יהודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי, כדאמרינן בעירובין בפרק מי

(18) משנה ט'. ובכ"י ב"מ נשמטו המלים מן ופסולין עד פסולין.

(19) בכ"י ב"מ נשמטו המלים מן והפושרים עד הפושרים.

(20) כן בכ"י קמב' ובכ"י ב"מ בטעות: שהן אינן.

(21) ע"י ספרא מצורע ובמלבים שם (ויקרא יד, ו) וספרי חקת פי' קכ"ח

וב"מאיר עין" שם.

שהוציאוהו²²) אמר ר' יעקב בר אידי אמר ר' יוחנן ר' מאיר ור' יהודה הלכה כר' יהודה, ר' יהודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי, ואין צריך לומר ר' מאיר ור' יוסי הלכה כר' יוסי. והילכך הדבר מלובן כשמש דשאר ימים כשרין לטבילה הנידה בין באשבורן שלהם בין בזוחלין שלהן. ור' מאיר סבר דפסל להו מלטהר בזוחלין אלא באשבורן בלבד — אין הלכה כמותו, משום דפליגי עליה ר' יהודה ור' יוסי.

ולולי שאין אני צריך לכך²³) הייתי מרחיב סברות וראיות ומבאר דאפילו ר' מאיר דפסל שאר הימים מלטהר בזוחלין, היכא דנכנסה נידה בים וטבילה עלתה לה טבילה, דעד כאן לא פסיל ר' מאיר אלא הטובל בגלין הזוחלין על הים, או על שפת הים, במקום שהמים זוחלין ומתפשטים וחוזרין לאחוריהן שאין עמידתן שם, אבל הנכנס בתוך הים וטובל במקום עמידת המים אשבורן ייקרא ולא זוחלין, שאין כל מי הים הזוחלין אלא הגלים הם ניוזחלים על הים ולא כל מי הים, אלא מפני שלא ניתן²⁴) פתחון פה לבעל הדין לחלוק ולמצוא תואנה לומר שכל הים כולו זוחל הוא, איני מכניס עצמי לכך, שאפילו אם תימצי לומר שכל הימים יקראו²⁵) זוחלין, הרי ר' יהודה ור' יוסי חולקין על ר' מאיר ומטהרין שאר ימים לטהר אפילו בזוחלין, ור' יוסי מטהר אפילו ים הגדול בזוחלין. הילכך הים כשר לטבילה הנידה בין באשבורן בין בזוחלין.

וכדי להסיר כל תואנה מעליכם אני מודיע לכם כי נמצא כתוב לרב נטרונאי גאון זצוק"ל²⁶), ואית דאמרי רב פלטוי גאון זצוק"ל²⁷), שהשיב בתשובותיו²⁸): כך הראונו מן השמים שנידה דאורייתא עולה לה טבילה בים,

(22) מו, ב.

(23) כן בכ"י ב"מ ובכ"י קמב: לפיכך.

(24) בכ"י ב"מ: ליתן.

(25) שם: קרואין.

(26) שם: זצ"ל.

(27) תשובה"ג שערי תשובה, סי' קס"ד, ובהגהות „איי הים“ שם, המציין שתשובה זו כבר הובאה ביטנות (ג"ק מנטובה) סי' ר"ו בקיצור „אבל כמה תמוהים הדברים“, שכן זה בניגוד לתוספתא רפ"א דזבים, ותוספתא פ"א דמגילה, וכ"כ התוס' בבכורות דף כ"ו, ע"ב, וע"י ר"ש פ"ד דזבים, ושבהמנהיג, ה' נדה סי' קי"ט, הביא תשובה זו שמצא בתשובה"ג „ושפך עליה כאש חמתו“ וכו', עי"ש ובסי' קס"ה ובסוס"י ק"ע שם וכן בס"י קע"ה ובהגהות „איי הים“ שם, ובתשובות גמ"מ סי' ע"ח ובהע' ר"י מיללער שם, ומראשוני הדוחים תשובה זו הוא רש"י (כפי שמוכא להלן בתשובה) ורבינו וכבר הביא בעל שבה"ל את מה שכתוב לפנינו בתורי"ד מהדו"ק למגילה ת, א, ד"ה אין בין, לפני שהביא תשובה זו במילואה. עי"ג תשובת ר' בנימין זאב סי' קנ"ה (ירושלים תשי"ט, ח"א עמ' תיב"תט"ו). והשווה ר"ש אסף (תרפ"ו) גרפס ב"מדעי היהדות, ספר ב', בהקדמה עמ' 10, והלכות קצובות ר"מ מרגליות, עמ' 105 הע' ב', ובנסמן שם, ובתקונים ומילואים

מפני שהים כמקוה הוא, ומקוה בו טובלין כל חייבי טבילות, נידות ויולדות ומצורעים, וטמאים בנבלה ובשרץ, ובעלי קריין, חוץ מזב שנ' בו (ויקרא טו, יג) ורחץ בשרו במים חיים וטהר. עכשיו כל נידות שבישראל ספק זבות הן ואין עולה להם טבילה במקוה ובריכות שאינן מים חיים, שכך שנינו כל הימים כמקוה שנ' ולמקוה המים קרא ימים דברי ר' מאיר, ר' יהודה אומר הים הגדול כמקוה, לא נאמר ימים אלא שיש בו מיני מים הרבה, ר' יוסי אומר כל הימים מטהרין בזוחלין ופסולין לזבין ולמצורעים ולקדש בהן מי חטאת, ומשנה זו הלכה היא ושנויה כאן²⁸) ושנויה במקוואות שוב, לומר שהלכה היא וכו' יוסי דקיימא לן, ר' מאיר ור' יוסי הלכה כר' יוסי שאמר פסולין לזבין ולמצורעים, דכל נידות ספק זבות הן. עד כאן דברי הגאון.

„ודעו לכם ששגגה גדולה היא זאת לגאון, דאע"ג דכל נידה בזמן הזה ספק זבה, אפילו זבה ודאית אינה טעונה ביאת מים חיים, ואין דין הזבה בזה כדין הזב, דדווקא הזב טעון ביאת מים חיים, משום דכת' ביה קרא ורחץ בשרו במים חיים, אבל הזבה אינה טעונה ביאת מים חיים דלא כת' בה מים חיים. ואפילו טבילה כלל לא תימצא בפירוש גבי זבה וגבי נידה, אי לאו דילפי לה מדכת' (שם טו, יט) בנדתה תהיה עד שתבוא במים וגבי זבה דכת' (שם, שם כח) ואחר תטהר. תניא בספרא²⁹). אחר מעשה תטהר, והיינו טבילה.

„ואית דאמרי³⁰) דטבילת נידה וזבה ילפי' קל וחומר מן הנוגע במשכבה ומה הנוגע במשכבה טעון ביאת מים היא עצמה לא כל שכן. וכיון דמקל וחומר קא אתיא, דיו לבא מן הדין להיות כנדון, מה הנוגע במשכבה במי מקוה ואינו טעון מים חיים אף היא במי מקוה ואינה טעונה מים חיים.

והכי תניא בפרק קמא דתוספת'³¹) מגילה: אין בין זב הרואה שתי ראיות לרואה שלש אלא לקרבן, אין בין זבה לנידה אלא קרבן. ובתוספת'³²) זבין נמי תניא: חומר בזב שאין בזבה ובזבה שאין בזב חומר בזב שהזב

בסוף ס' העתים עמ' 355 אות ה ובנסמן שם, ובס' והזהיר פ' מצורע דף ס"ח ע"ב וב"ענפי יהודה" אות ג', ואכמל"ב.

(28) פרה ח, ח.

(29) ספרא מצורע פ"ט (מהדו' ווייס דף ע"ט ע"ב).

(30) ס' התרומה פ"ו (ראש ה' נדה): „והטבילה לנדה היכן מצינו, פי' רב האי גאון קל וחומר ממגעה, דכתיב והנוגע במשכבה ירחץ במים". ועי' תוס' יומא עח, א, ד"ה מכאן רמז לנדה, ותגיגה יא, א, ד"ה לא, ויבמות מז, ב, ד"ה במקום.

(31) תוספתא מגילה פ"א (הוצ' צוקרמנדל עמ' 222).

(32) תוספתא זבים פ"ג (שם עמ' 678).

טעון ביאת מים חיים וזבה אינה טעונה ביאת מים חיים. הא לך בפירוש שאפילו זבה ודאית אינה טעונה ביאת מים חיים, אלא נידה וזבה דין אחד להן וטבילתן אפילו במקוה.

והגאון נעלמו לו הברייתות הללו ואמר מסברתו זבה וזב דין אחד להם. ולא היא שאין להם דין אחד אלא לענין³³ ז' נקיים, אבל לענין טבילה חלוקין הן זה מזה³⁴). שהזב טעון מים חיים כדכת' ביה קרא, אבל זבה לא, אלא אפילו במקוה עלתה לה טבילה. הילכך הים אע"פ שהיא בחזקת זבה עולה לה טבילה בים, בין באשבורן שלו בין בנחליו שלו, כדפרישית לעיל³⁵).

וגם המורה רבינו שלמה זצוק"ל³⁶) דחה דברי הגאון הזה מכח שתי הברייתות הללו. ואילו היה רואה הגאון את הברייתות הללו לא היה מדבר מה שדיבר, וסברא בעלמא היא שעלתה לו בלי שום ראייה, ואין לסמוך עליה. ומעשים בכל יום שאבותינו ואבות אבותינו הקדושים ואנחנו אחריהם נוהגים להטביל נשותינו בים ואין מי שיערער בדבר לפסול. כך יזכינו השם לשמור מצוותיו וחוקיו ויזרוק עלינו מים טהורים כדכת' (יחזקאל לו, כה) וזרקתי עליכם מים טהורים, בימיכם ובימינו ובימי כל בית ישראל אמן.

גם בס' תשובותיו³⁷) הזכיר ענין זה של טבילת הים בדרך אגב, זו לשונו: „ומאי דכתב מר שמצאתה כתו' בהל' גדו' שהיא פטורה, חס ושלום אין לסמוך על הדברים הללו ואיני מאמין שבעל הל' גדו' אמ' הדברים הללו כי יש בידי הלכ' גדו' וחיפשתי כל ס' נשים מראש ועד סוף ולא מצאתי כתוב בהן את הדברים הללו. ואומ' אני ששום תלמיד טועה כתבו לחוץ בגיליון והמעתיקים העתיקוהו בפנים וסוברים העולם כי בעל הספר אמרם. אין לסמוך על הדברים הללו להניח דברי התלמוד ולתפוש דברי הגאונים כי בכמה מקומות היו מחמירי' ומקילין שאין העולם סומכין עליהן באות' הדברים, כאשר מצאנו שאסרו הים לטבילה לנדות בזמן הזה.

(33) בכ"י ב"מ נ': ספירת.

(34) שם: זב מזבה.

(35) שם ל': לעיל.

(36) בכ"י ב"מ: ז"ל. והכוונה לרש"י שבת סה, ב, ד"ה וסבר, השווה רש"י תמורה יב, א, ד"ה מי גשמים, אבל בסנה' פז, א, ד"ה הילכתא אחד עשר ובבכורות נה, ב, ד"ה מקוה ביומי ניסן ובפרס סוס"י ער"ה כתב שצריכה מים חיים (העיר ע"ז רמ"ז חסידה) וע"ע או"ז ח"א סי' שנ"ט, וסי' שס"ג אות ט"ו.

(37) כ"י דף קכא, ע"א.

בסי' ל' ³⁸) משבה"ל ח"ב, מזכיר המחבר שתי תשובות של ר' ישעיה שהן אחת. והשניה לפנינו בס' התשובות סי' קיא"ג, זו לשון שבה"ל: "תשובת רבינו ישעיה זצ"ל. מה שכתבת עלי"י" על גבינת הגוים שמביאין ממקומינו ויש עליה חותם, דע לך כי אסור לקנות ממנה, ואין לסמוך על אותו חותם כלל, כי כך מנהג ⁴¹) שלנו לשלוח נערים להקפיא הגבינה עם חותמות בידם, ומאחד שמקפיאין כל צרכן אין חוששין מן ⁴²) החותמות ונשארים ביד הרועים ומשימין אותן בגבינתם, והילכך אין לסמוך על אותו חותם. אך אם היה כתב ישראל בידם חתום שכך חרוצי ⁴³) גבינה כשירה וחותמה יש ביד זה הגוי, יש לסמוך על אותו חותם. אבל מה שמביאין הגוים מאליהן אין לסמוך על אותו חותם כלל, שהרבה נמצאים אצלם מאלה החותמות ואין אנו סומכין אלא על השומר שעומד עליהם ומשים החותמות בגבינה בעת שמקפיאין אותה, אבל מה שנמצא בידם שלגוים אין אנו סומכין על אותו חותם. וגם אתם אל תסמכו עליו בלא כתב יהודי שמעיד עליה.

"עוד תשובתו. מה שכתבת אלי על גבינה שבאה ממדינת הים חתומה ורשומה ניכר בתוכה, וגם כתב חתום עליה המודיע חשבון חריציה ומעידים שהגבינה כשירה, וחלב שישראל ראהו היה, יפה התרת, דהכי אמרי' בפרק אין מעמידין ⁴⁴) דגבינה בחותם אחד משתריא, כל שכן שאם רישומה ניכר והאותיות שלדושם ניכרת דעדיף מחותם בתוך חותם דמפרש תלמודא".

ז.

בעל שבה"ל מביא כמה סימנים (= ערכים) מספר המכריע של ר' ישעיה מטרנאני, מהם במפורש בשם ס' המכריע, והואיל וספר זה נמצא בידינו ¹) אפשר להשוות את הלשונות כדי לעמוד על הגירסא הנכונה, ומהם בסתם: "ורבינו ישעיה זצ"ל כתב", והדברים נמצאים בס' המכריע.

(38) לפי שבה"ל כ"י קמב' ובכ"י ב"מ סי' כ"ט, ובהסגלה חובי י"ח, סי' ל"ב.

(39) ס' התשובות כ"י דף קע"ט ע"ב.

(40) כן כתוב בשני כה"י שלפני ובהסגלה: אלי.

(41) ב"מ: נוהג.

(42) שם: לחותמת.

(43) שם נ" חלב.

(44) ע"ז לט, ב.

1) גרסא בראשונה בליורנו בשנת תקל"ט ע"י ר' יעקב ב"ר יצחק יוסף גוניס ואיס, עם הקדמה משלו בחתימת: "הצעיר תולעת יעקב י"ץ בכמהר"ר יצחק יוסף גוניס ואיס זל"ה", והעיר בסוף כמה סימנים מן הספר הערות משלו המתחילות במלים: תולעת יעקב, כגון בסוף סי' ל"א: "תשובה זו הזכירה בשו"ת מהרי"ל (סי' קפ"ב יעו"ש). עוד אני הכותב צריך לעיין וכו', ועם הסכמות מרבני ליורנו (ר' חנניה מזל טוב ב"ר